

stilling i vikingetiden, men det blev altså en engelsk filolog, dr. Judith Jesch fra Universitetet i Nottingham, som kom først. Hun er specialist i norrøn digtning og sagaskrivning, men lader naturligvis de arkæologiske fund indgå som et vigtigt fundament til vor indsigt om kvindens forhold, lig og virke i perioden og kompletterer sin præsentation af fundene fra Birka, Hedeby, Kaupang og andre nordiske lokaliteter med tilsvarende fra York, Lincoln, Dublin og Orkney-øerne. En del kvindegrave som f.eks. den fra Fyrkat med rige fund af fine smykker indicerer en gruppe af fornemme kvinder med høj status i samfundet, som vi også kan se det i Osebergfundet, medens andre enklere med tekstiler, keramik, husgeråd og værktøj peger på lavere social status. De arkæologiske fund gør det ifølge forfatteren helt klart, at også kvinder færdedes langt fra hjembygden på rejse f.eks. langs de russiske floder og til Grønland, dvs. kvinderne deltager i høj grad i koloniseringsforetagenderne samt i rejser til de områder, hvor vikingerne drev handel. De deltog naturligvis ikke i rene krigstogter og har også opnået en selvstændig stilling om forvaltere af gods, medens mændene var på langfart.

Danmarks 220 runeindskrifter nævner 45 kvinder, hvoraf ca. halvdelen nævnes ved navn som stenrejsere og de svenske runesten fra Midtsverige, hvoraf de fleste er fra 1000-tallet, nævner et stort antal kvinder, hvilke åbenbart har haft meget høj social status. Dette bekræftes af flere sten med lange tekster i Uppland, som ifølge en teori indeholder forskrifter for arvegods. Jesch udgår her fra Birgit Sawyers tolkning af de lange indskrifter som testamenter med henblik på arv, en tese, som på det kraftigste er blevet imødegået af Elsa Sjöholm (Scandia 1992). Naturligvis har dr. Jesch ikke kunnet udnytte Sjöholms sviende kritik.

Resultatet er blevet en fyldig kilde- og citatsamling med paralleltryk med oversættelse af islandske originaltekster og nordiske runeindskrifter. Det er udmærket, at det relevante kildemateriale her bliver samlet og præsenteret for et internationalt publikum, men man savner i høj grad en kritisk stillingtagen til tolkningerne af de tekster, der stammer fra en langt senere tid, fra 1200- og 1300-tallet, ligesom en diskussion af resultaterne og hypoteserne i de mange artikler, som nævnes i den i øvrigt udmærkede bibliografi. Så dette er kun det første skud på træet og vi venter stadigvæk på, at en nordisk forsker indgående analyserer hele det komplekse materiale – og hvorfor ikke i form af en disputats?

Michael Linton

Tore Nyberg (red.): *Birgitta, hendes værk og hendes klostre i Norden*. (Odense Universitetsforlag, 1991). 526 s.

Den hellige Birgitta af Vadstena er højaktuel. Pave Johannes Paulus II har ved adskillige lejligheder, ikke mindst i forbindelse med Birgittajubilæet i 1991 i anledning af 600-året for hendes kanonisering, vist stor sympati for Birgittinerordenen. I Polen er birgittinerne meget aktive, Lech Walesa er selv lægbroder i ordenen og Birgitta-kirken i Gdansk var samlingspunkt for Solidaritet. Hun er Sveriges skytshelgen og lige nu kandidat i forbindelse med udnævnelsen af en »Patrona di Europa«, et EF-spørgsmål som behandles i Vatikanet.

Birgittinerordenen, Ordo Sancti Salvatoris, er Nordens eneste originale bidrag til det europæiske klostervæsen i senmiddelalderen. Ordenen fik med Vadstena som moderkloster stor betydning for nordisk kultur, sprog og fromhedsliv. Den havde gennemslagskraft nok til omfattende klostergrundlæggel-

ser i de andre nordiske riger, ligesom i Baltikum, Polen, England, Bayern, Italien og Spanien. Svensk Birgittaforskning har gamle traditioner, men i senere år er der opstået en international interesse for den svenske 1300-talshelgen, der har nået betydningsfulde resultater. Ikke mindst fra dansk side foreligger en række dybtgående analyser, som følger op den forskning, der naturligt nok har knyttet sig til de to birgittinerklostre her i landet, Maribo og Mariager, men den har også koncentreret sig om Birgittas liv, person og åbenbaringer, der nu foreligger udgivet i en moderne kritisk udgave med diskussion af de problematiske tekststeder. Der er forskellige varianter og senere bearbejdelser af den oprindelige dikterede tekst på svensk, der blev oversat til latin. Inspirerende for danske birgittastudier er Johannes Skovgårds udgivelser af birgittatekster og Johannes Jørgensens velkendte og grundige biografi i to bind fra 1941.

Det var derfor naturligt at henlægge en nordisk forskerkonference til Mariager, et initiativ, der udgik fra universitetslektor Tore Nyberg, Odense Universitet, der også har redigeret dette imponerende bind med alle bidrag fra symposiet der blev afholdt 8.-11. marts 1990 og beskæftigede sig med tre hovedpunkter.

- 1) Birgitta, Maria, kvinder og mænd,
- 2) De nordiske birgittinerklostre i det sociale miljø, i fromhed, kult og kultur, og
- 3) Forskning omkring åbenbaringerne, deres sprog og indhold.

Som et fint eksempel på det danske bidrag til birgittaforskningen kan nævnes mag. art. *Helga Kochs* analyse af symbol- og billedsproget i åbenbaringerne, der er præget af en udvikling i århundreder, der trækker på den oldkirkelige og middelalderlige bibelexegese, især den allegoriske og moralske tolkning, som lægger vægt på den subjektive

ve tilegnelse af frelshistorien – et mangfoldigt kristent fortolkningsinstrument, hvormed en guddommelig virkelighed kunne anskue iggøres gennem motiver hentet fra naturen og dagliglivet i et samarbejde mellem Gud og menneske. *Jens E. Olsen* analyserer i bindets længste artikel »Kongemagt, Birgittinere og Kalmarrunionen« med sædvanlig idérigdom og grundighed modsætningsforholdet mellem dronning Margrethes åbenlyse velvilje mod det nygrundede kloster i Vadstena og den yderst negative ledømmelse hun får i »Vadstenadiariet« efter sin død 1412 samt Erik af Pommerns positive holdning til ordenen hans engelske dronning Philippas grævlæggelse i Vadstenakirken og sidst men ikke mindst Kristoffer af Bayerns donationer og privilegiebrev til Vadstena, Nådendal i Finland, Maribo, Mariager og Gnadenberg i Bayern.

Nanna Damsholt ski drer Birgittas tid i Rom, hvor hun boede de sidste 24 år af sit liv bortset fra pilgrimsrejser og hendes kontakter til andre kvinder i den forfaldne by, hvor hun virkede for, at paven skulle vende tilbage fra Avignon. *Thelma Jexlev* behandler birgittinernonnen Anna Brahes bønnebog fra Maribo omkring 1500, det smukkeste eksempel på klosterets fromhedsliv og den kulturspredning, der fik kraftig næring fra samtlige nordiske birgittinerklostre. *Per Sloth Carlsen* har ved hjælp af arkæologiske rapporter, hollandske træsnit og billeder fra Resens atlas, bl.a. det fra Mariager, som førte arkæologerne direkte på sporet af klostermøllen, i detalje kunnet rekonstruere arkitektoniske særtræk vedrørende køi, sakristi og lægter, samt hvordan man har sørget for at adskille de 60 nonner fra dobbeltklosters ca. 12 mandlige medlemmer.

Stor interesse for lokalhistorisk forskning har endvidere *Kaare Rübner Jørgensens* bidrag »Mariager klostres

oprettelse og etablering«, hvor forfatteren på udmærket måde tegner et veldokumenteret billede af munkeklosteret i Glenstrup, hvis besiddelser blev overdraget til Maribo med henblik på oprettelsen af et datterkloster i Mariager. Til trods for en meget vanskelig begyndelse blev med årene det jyske kloster en ganske velsitueret institution både med hensyn til jordegods og klosterfolk. Ordenens generalkapitel i Gnadenberg i 1487 noterede således i sine akter, at der i Mariager var 64 søstre, 9 præstemunke, 3 diakonmunke og 8 lægbrødre samt 4 brødre udenfor clausuren. Men hvem var det, som støttede det jyske kloster, efter at pionererne fra Lolland havde grundlagt datterklosteret ved Hobro fjord? Kong Kristoffer er ikke nævnt som donator, derimod viser brevregistraturen, at Kristian 1., hvis moster i øvrigt var abedisse i Vadstena, var særdeles gavmild overfor birgittinerne i Mariager, som fik privilegier vedrørende indsejlingen i Hobro fjord, Vor Frue kirke i Randers og kirkerne i Hornbæk, Hillerslev, Kåstrup, Lønborg og fritagelse for kul- og vedskat for klosterets undergivne på Mors. Ser vi bort fra kongelige og biskoppelige personer optræder i registraturen fra 1584 med navns nævnelse 166 mænd og kvinder som donatorer eller stadfæstere af godsgaver i perioden 1439-1490. Disse repræsentanter alle besiddende lag i det jyske samfund, fra magnater over høj- og lavadel til selvejerbønder og byborgere. Det er naturligvis lettest at finde frem til hvilke højadelige familier, der har begunstiget klosteret og undersøgelsen omfatter følgende 12 familier eller familiekredse: *Hvide, Rosenkrantz, Løvenbalk, Krumpen, Lykke*, familien *Krabbe/Olufsen/Galt*, familien *Høg/Banner, Lange, Munk, Kaas/Hvas, Falk/Reventlow* og *Seefeld*. Dertil har forfatteren knyttet kommentarer til på hvilke tidspunkter disse adelsfamilier

optræder som donatorer, i mange tilfælde for at sørge for ugifte døtre eller uforsørgede enker. Klosterets historie handler jo ikke bare om fromhedsliv og godsdonationer, men også i høj grad om kvinder. Klosterets levedygtighed skyldtes i høj grad den birgittinske spiritualitets fascinationskraft, kvindeoverskuddet i det 15. århundredes anden halvdel samt materielt Kristian 1.s og de østjyske stormænds donationer.

Stor metodisk interesse har Birgittastudiernes tredje del omkring åbenbaringens sprog og indhold. Her kan man specielt fremhæve den erfarne Birgittaforsker, professor *Birger Berghs* dybtgående analyse af pålideligheden i forskellige versioner af revelationerne, som åbner mulighed for et kvalificeret valg mellem de overleverede tekster i dagens og morgendagens forskning. De fleste bidrag er forsynet med en fortrinlig bibliografi, et eksempel på dette er at man har medtaget specialisten indenfor det middelalderlige pavedømmes historie *Salvatore Sibilias* studier af Casa Sancta Brigida ved piazza Farnese i Rom. Samtlige artikler præges af grundig dokumentation og alle er forsynet med et resumé på engelsk eller tysk. Med dette fremragende værk har nordisk og international Birgitta-forskning fået en ny og fast forankret platform med store løfter for fremtiden.

Michael Linton

Sverre Bagge: *Society and Politics in Snorri Sturluson's Heimskringla* (University of California Press, 1991). 339 s., 45 \$.

Interessen for højmiddelalderens historiskrivning har taget et klart opsving blandt nordiske historikere i de senere år med en stigende erkendelse af, at de berømte værker kan bruges til belysning af højmiddelalderlige ideer, ideologier